

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE LEZBİYEN, GEY,
BİSEKSÜEL VE TRANS (LGBT) HAKLARI GÜNDEMİNİN
ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ: 2008-2014**

**EMERGENCE AND ADVANCEMENT OF THE AGENDA
FOR LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANS (LGBT)
RIGHTS IN THE TURKISH GRAND NATIONAL ASSEMBLY**

Volkan Yılmaz¹-Hilal Başak Demirbaş²

ABSTRACT

The success of lesbian, gay, bisexual and trans (LGBT) rights movements especially in Latin America, Western Europe and North America has recently made LGBT rights part of the international human rights framework. Despite the advances at the level of European Union and United Nations, Turkey still lacks anti-discrimination measures for LGBTs and has not yet recognised LGBT rights at the legal and constitutional levels. However, both international and domestic political dynamics keep LGBT rights at the top of the political agenda. At the international level, European Union provides significant political leverage for the LGBT rights movement by drawing attention to the violation of LGBT rights and discriminatory practices LGBTs face in its annual progress reports for Turkey. At the domestic level, Turkey has been witnessing the rise of a vibrant LGBT rights movement since 1990s, which has become increasingly visible, politically vocal and powerful since the second half of 2000s. The influence of LGBT rights movement in Turkey on social and political landscape of the country has not adequately been studied so far. In this context, following the footsteps of social constructivist approach to social movements, this article analyses the influence of LGBT rights movement in Turkey at the parliamentary politics. Based upon a review of parliamentary questions concerning themes related to LGBT rights issues, the article links the birth and development of

¹ Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi.

² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Yüksek Lisans.

LGBT rights agenda at the Grand National Assembly of Turkey with the political history of LGBT rights movement in Turkey. It is argued that the rise of LGBT rights movement since the second half of 2000s and the links it established with the parliamentary politics elevated the LGBT rights issue to the political agenda of the Turkish Grand National Assembly.

Keywords: Social Movements, Parliamentary Politics, LGBTI Rights, Gay Rights, Trans Rights, Advocacy.

ÖZ

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) hakları hareketinin özellikle Latin Amerika, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da kazandığı başarılar LGBT haklarını yakın dönemde uluslararası insan hakları çerçevesinin parçası haline getirdi. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler düzeyinde LGBT haklarının tanınmasına yönelik olumlu gelişmelere rağmen, Türkiye halen LGBT’leri koruyacak ayrımcılık karşıtı düzenlemeleri yürürlüğe koymamış ve LGBT haklarını yasal düzeyde tanımamış durumda. Fakat hem uluslararası hem de yerel dinamikler LGBT haklarını siyasi gündemin üst sıralarında tutuyor. Uluslararası düzeyde Avrupa Birliği her yıl yayınladığı ilerleme raporlarında LGBT hakları ihlallerine ve LGBT’lerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcı uygulamalara dikkat çekerek LGBT hakları hareketine önemli bir siyasi kaldıraç oluşturuyor. Yerel düzeyde ise Türkiye 1990’lı yıllardan itibaren canlı bir LGBT hakları hareketinin yükselişine ve 2000’li yılların ortalarından itibaren ise bu hareketin daha görünür hale gelmesine, kendi siyasî sözünü güçlü bir biçimde üretmesine ve güçlenmesine sahne oluyor. Türkiye LGBT hakları hareketinin ülkenin toplumsal ve siyasi çerçevesine etkisi henüz yeterince incelenmedi. Bu çerçevede bu makale toplumsal hareketlerin incelenmesinde sosyal yapılandırıcılık yaklaşımının izinden giderek Türkiye LGBT hakları hareketinin meclis merkezli siyaset üzerindeki etkisini incelemektedir. Makale mecliste verilen LGBT hakları temaları ile ilişkili soru ve araştırma önergelerinin taramasına dayanmaktadır. Bu çalışma üzerinden makale Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) LGBT hakları gündeminin doğuşu ve gelişmesini Türkiye’de

LGBT hakları hareketinin siyasî tarihi ile birlikte değerlendirmektedir. Makale 2000’li yılların ortalarından itibaren Türkiye’de LGBT hakları hareketinin gelişiminin ve bu gelişime paralel meclis merkezli siyaset ile kurduğu bağların LGBT hakları meselesinin TBMM’nin gündemine gelmesini sağladığını iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Parlamenter Siyaset, LGBT Hakları, Eşcinsel Hakları, Trans Hakları, Savunuculuk.

GİRİŞ

Azınlıklar üzerine gerçekleştirilen akademik ve siyasî tartışmalara en son dahil edilen gruplardan biri de “cinsel azınlıklar” oldu. Cinsel azınlıklar kavramı ilk olarak 1940’lı yılların sonu ve 1950’li yılların başında biyolog Alfred Kinsey’in kadın ve erkek cinselliği üzerine yazdığı raporlara referansla Lars Ullerstam’ın 1966 yılında İsveççe’den İngilizce’ye çevrilen “Erotik Azınlıklar” kitabında İngilizce alan yazında yer almaya başladı (Lennerhed, 2004). Cinsel azınlıklar kavramı büyük oranda eşcinsel, biseksüel ve trans varoluşlara gönderme yapmak için kullanıldı. Cinsel azınlıklar kavramının özellikle sağlık alan yazınında kullanılan erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkekler ve kadınlarla cinsel ilişkiye giren kadınlar gibi tamamen cinsel edimler üzerinden yapılan tanımlamalara oranla daha kapsayıcı olduğu ifade edildi (Young ve Meyer, 2005). Fakat cinsel azınlıklar kavramının bu görece kapsayıcılığı kişilerin kendilerini tanımlama biçimlerini, bu tanımlamalar arasındaki farkları ve bu tanımlama biçimlerinin içinde buldukları toplumsal bağlamları içermemesi nedeniyle yine de toplumsal hareketler yaklaşımından yazılacak bir metinde bu kavramı kullanmayı güçleştiriyor. Bu nedenle ve bir cinsel azınlık grubu olarak eşcinsel, biseksüel ve trans bireylerin oluşturduğu toplumsal hareketlerin kendilerini büyük çoğunlukla LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, trans) hakları kavramı ile ifade etmeyi tercih etmeleri dolayısıyla biz de bu makalede LGBT kavramını esas alacağız.³

Bu makalede Türkiye LGBT hakları hareketinin meclis tartışmalarında LGBT hakları gündeminin doğuşuna ve gelişimine nasıl katkı sunduğu incelenmektedir. Günümüzde toplumsal hareketler üzerine yapılan sosyal

³ 1990’lı yıllarda akademide ve siyasette dolaşıma giren “kuir” kavramı ile cinsel azınlıkların hakları siyasetine, LGBT hakları siyasetine ve dolayısıyla kimlik siyasetine alternatif olarak yeni bir norm dışı olan ve kalanların müttefikliğini öngören bir siyaset biçimi önerildi. Bu öneri tabanda da bir ölçüde karşılık buldu. Fakat bu makale dahilinde biz kendini LGBT hakları hareketi kavramıyla tanımlayan, LGBT varoluşların görünürlüğüne ve hak taleplerinin parlamenter siyaset içinde ifade bulmasını ve bu çerçevede ayrımcılık karşıtı yasal düzenlemeler yapılmasını amaçlayan bir toplumsal hareketi incelediğimiz için kuir kavramını kullanmayı tercih etmedik.

bilimler temelli akademik çalışmalar dört ana yaklaşım içinde tarif edilebilir. Bu yaklaşımlar: yeni toplumsal hareketler yaklaşımı, kaynakları harekete geçirme yaklaşımı, siyasî fırsatlar yaklaşımı ve sosyal yapılandırmacılık yaklaşımı. Yeni toplumsal hareketler yaklaşımı toplumsal hareketlerin ortaya çıkışlarının tarihsel bağlamını ve diğer örgütlenme biçimlerinden farklarını, kaynakları harekete geçirme yaklaşımı tekil hareketlerin örgütlenme biçimlerini ve hedeflerine ulaşmadaki etkinliklerini, siyasî fırsatlar yaklaşımı ise ülkedeki siyasî yapıların ve bağlamın toplumsal hareketlere ne ölçüde etkide bulunma olanağı verdiğini incelemektedir. Bu makalenin merkezini oluşturan çalışma ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) LGBT hakları gündeminin doğuşunu ve gelişimini izlemenin mümkün olduğu soru ve araştırma önergelerinin taranması ve değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bu nedenle bu makalede toplumsal hareketlerin ürettikleri ve yaygınlaştırdıkları düşünsel çerçevelerin ya da ortak eylem çerçevelerinin bu hareketlerin başarısındaki kilit rolüne vurgu yapan sosyal yapılandırmacılık yaklaşımını takip edeceğiz.

Toplumsal hareketler üzerine yapılan araştırmalara sosyal yapılandırmacılık yaklaşımının en önemli getirisi toplumsal hareketlerin düşünce ve anlam üreten aktörler olduğuna ilişkin (Benford ve Snow, 2000: 613) yaptığı vurgu oldu. Bu yaklaşım, toplumsal hareketler araştırmalarında kullanılan ve yukarıda kısaca özetlenen yaklaşımlara alternatif olarak, toplumsal bir dönüşümü hedefleyen hareketlerin belirli bir toplumsal iktidara (örn. heteroseksizm) alternatif düşünceler, anlamlar ve çerçeveler üreterek bu dönüşümü olanaklı kılan aktörler haline geldiklerine dikkat çekmektedir. Toplumsal hareketlerin ortak eylem çerçeveleri, bir toplumsal meselenin nasıl sorunsallaştırıldığını içeren ve bu sorunu yaratanların kimler ya da neler olduğunu gösteren ve belirli türde çözüm önerilerini çağıran bir yapıya sahiptir. Sosyal yapılandırmacılık yaklaşımının toplumsal hareketlerin ortak eylem çerçeveleri oluşturarak ve bu çerçeveleri yaygınlaştırarak toplumsal değişimin aktörleri olabildiğinin altını çizmesi toplumsal hareketlerin dinamik bir analizinin yapılabilmesine olanak sağlayan önemli bir katkı olmuştur.

Sosyal yapılandırmacılık yaklaşımı ile toplumsal hareketler üzerine gerçekleştirilmiş araştırmalara örnek olarak Lehrner ve Allen'in Amerika Birleşik Devletleri'nin orta batı eyaletlerinin birinde hane içi şiddete karşı hareketin anlam dünyasını incelemek üzere gerçekleştirdiği çalışma verilebilir (Lehrner ve Allen, 2008). Araştırmacılar hane içi şiddete karşı hareketin farklı bileşenleri ile gerçekleştirdikleri mülakatları değerlendirerek, harekette ortak ve paylaşılan bir söylem çerçevesi bulunduğunu ancak bu ortak çerçevenin altının farklı görüşmeciler tarafından çok farklı biçimlerde doldurulduğunu iddia ediyorlar (Lehrner ve Allen, 2008: 230). Her ne kadar sosyal yapılandırmacılık yaklaşımını Lehrner ve Allen kadar açıkça kullanmasalar da, Calvo ve Trujillo da

İspanya'daki LGBT hakları hareketinin LGBT'lerin eşit yurttaşlığını olanaklı kılan yasal değişikliklerin gerçekleşmesindeki kilit rolünü inceledikleri çalışmalarında da bu başarıda hareketin söylemsel stratejilerinin önemli bir işlev üstlendiğine vurgu yapıyorlar (Calvo ve Trujillo, 2011: 571).

The Economist dergisi 1996 yılında kapağında bir evlilik pastası üzerinde iki erkek figürünün fotoğrafı ve "Bırakın evlensinler" başlığı ile çıktığında yayın tarihinde aldığı en sert okur tepkilerini aldığını açıklamıştı (The Economist, 2014: 20-21). Tepkilerin sertliğine rağmen 1996 yılından günümüze kadar LGBT hakları⁴ tarihî bir hızla başta Batı Avrupa, Latin ve Kuzey Amerika ülkelerinde olmak üzere tanındı ve bu ülkelerin iç hukuklarının bir parçası haline geldi. LGBT haklarının öncelikle çok sayıda ulusal mevzuatın ardından da giderek uluslararası insan hakları hukukunun bir parçası haline gelmesi her şeyden önce LGBT hakları hareketlerinin başarıları ile mümkün oldu. Hareket farklı ülkelerde LGBT'lerin açık kimlikleriyle var olmalarına öncülük ederek, LGBT'lere yönelik olumsuz toplumsal algıları büyük ölçüde dönüştürerek ve LGBT'lerin maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaları azaltıcı ve cezalandırıcı yasal değişikliklere ön ayak olarak bu başarının temel aktörü oldu.

Fakat LGBT hakları halen Türkiye dahil olmak üzere dünyanın çok sayıda ülkesinde tanınmamış durumda. Bu nedenle LGBT hakları meselesi halen hem iç siyasette hem de uluslararası siyasette önemli bir gerilim unsuru olmaya devam ediyor. Örneğin Gambiya, İran ve Uganda gibi bazı ülkeler eşcinsel cinsel edimleri suç olarak tanımlar (eşcinsel cinsel edimler ile genellikle erkekler arası cinsel yakınlaşmalar kastedilir) ve cezalandırırken, Rusya gibi bazı ülkeler ise adını "eşcinsellik propagandasının yasaklanması" olarak koydukları ve temelde LGBT'lerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik sansür uygulamalarında bulunmaktalar.

Türkiye'de ise tarih boyunca eşcinsel cinsel edimler suç kategorisine alınmamış, 1980'li yıllarda trans bireyler için kilit önemde olan cinsiyet geçişi hukuken tanınmış ve 2000'li yılların ortasından itibaren LGBT'lerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü sorunlara rağmen kabul edilmiş durumdadır. Türkiye'de her ne kadar hukuki düzlemde LGBT varoluşlar suç kategorisinde düzenlenmemiş olsa da, gerek toplumda ayrımcı pratiklerin yaygınlığı gerekse kamunun ayrımcı yaklaşımı nedeniyle 1987 yılında Yeni Gündem dergisinin ifade ettiği gibi LGBT'ler "suçu olmayan suçlular" muamelesi görmüşlerdir.

⁴ Makalede eşcinsel, biseksüel ve translara yönelik ayrımcılıkla mücadele eden toplumsal hareketlere gönderme yaparken LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel ve trans) hakları hareketi kavramı tercih edilmektedir. Fakat hareketin kendini adlandırması tarihsel, coğrafi ve kültürel bağlamlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Türkiye LGBT hakları hareketinin intersekslerin sorunlarının LGBT'lerle ortaklaştığı iddiasıyla son yıllarda hareketin kısaltmasına interseksleri de eklemiş ve kendisini "LGBTİ" hakları hareketi olarak tarif etmeye başlamıştır.

Türkiye bu özellikleri ile eşcinselliğin ya da trans varoluşların suç olarak tanımlandığı ya da Rusya gibi ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kullanılmaz hale getirildiği ülkeler grubundan ayrışırken, LGBT haklarını tanımadığı için olumlu değişimlerin gözlemlendiği ülkeler grubunda da henüz yer almıyor.

1990’lı yıllarda görünürlük kazanmaya başlayan Türkiye LGBT hakları hareketi, 2000’li yıllarda ülkenin önemli toplumsal hareketlerinden biri haline geldi (Başaran, 2014). Her yıl Haziran ayının son Pazar günü İstanbul’da gerçekleşen özellikle son yıllarda LGBT Onur Yürüyüşü on binleri aşan katılımcı sayısına ve 20’yi aşkın şehirde dernekler ile inisiyatiflerde örgütlenen önemli sayıda LGBT bireyin yürüttüğü faaliyetlere rağmen, Türkiye’de henüz cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık yasaklanmadı ve LGBT’lere yönelik nefret suçları tanınmadı.

Bir toplumsal hareket olarak LGBT hakları hareketi bu tür bir yasal değişikliğin gerçekleştirilmesi için mecliste temsil edilen siyasi partilerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç dolayısıyla LGBT hakları hareketinin 2000’li yılların ortalarından itibaren artan bir hızla meclis merkezli siyaset ile ilişkilenemeye başladığı görülmektedir. Her ne kadar genel siyasi konjonktür LGBT hakları hareketinin taleplerinin mecliste ne ölçüde kabul göreceğini şekillendirse de ve bu açıdan Türkiye vakasında toplumsal hareketler çalışmalarında siyasî fırsatlar yaklaşımının açıklayıcılığı halen güçlü olsa da, bu bağlamda dahi LGBT hakları hareketi bir aktör olarak mecliste gündem oluşturmaya katkı sunabilmektedir. Bu çerçevede, bu makale LGBT hakları hareketinin 2004 yılından itibaren LGBT haklarını mecliste gündem haline getirmesinin tarihini incelemeye tabi tutmaktadır. Makale bu incelemeyi milletvekillerinin soru ve araştırma önermelerini izlek olarak kullanarak gerçekleştirmektedir.

Makalenin temel iddiası TBMM’de LGBT hakları gündeminin LGBT hakları hareketinin güçlenmesine ve bu ortaya koyduğu ortak eylem çerçevesinin⁵ yaygınlaşmasına paralel olarak oluştuğudur. Makale giriş bölümü ile birlikte beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takiben ikinci bölümde çalışmanın yöntemi tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde Türkiye’de LGBT hakları hareketinin tarihsel gelişimindeki dönüm noktaları incelenmektedir. Makalenin dördüncü bölümü TBMM’de LGBT hakları gündeminin doğuşunu ve gelişimini soru ve araştırma önermeleri üzerinden incelemektedir. Son bölümde ise LGBT hakları hareketinin güçlenmesi sonucunda TBMM’de LGBT hakları gündeminin

⁵ “Ortak eylem çerçevesi” kavramı şöyle tanımlanmaktadır: “Bir toplumsal hareket organizasyonunun meşru aktivitelerine ve kampanyalarına esas oluşturan eyleme yönelik inanç ve anlamlar bütünü”. Bkz. BENFORD, R. D. ve SNOW, D. A. (2000) “Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment,” *Annual Review of Sociology*, 26, s. 614.

oluşumunun olumlu etkileri ve bu etkilerin güncel siyasi konjonktürdeki kısıtlılıkları tartışmaya açılmaktadır.

1. YÖNTEM

Bu çalışma TBMM'de LGBT hakları gündeminin oluşumunu incelemek üzere LGBT bireyleri konu edinen ve milletvekilleri tarafından yöneltilen soru ve araştırma önermelerini temel almaktadır. Türkiye parlamenter bir siyasi sisteme sahiptir. Parlamenter siyasi sistemlerde yasama ve yürütme erklerinin her ikisi de meclis çatısı altındadır. Soru ve araştırma önermeleri yasamanın yürütmeyi denetleme ve yürütme erkinin uygulamalarına ilişkin bilgi almasının yolları arasındadır (YASADER, 2011). Yasama erkini temsilen milletvekilleri soru ve araştırma önermeleri yolu ile yürütme erkini temsil eden bakanlardan ilgili konularda bilgi ve görüş sunmalarını talep ederler. Milletvekilleri tarafından verilen soru ve araştırma önermeleri bir yandan bilgi edinme amacı taşıyabilirse de, diğer yandan önerge verilen konuyu meclis gündemine taşıma ve bu konuda mecliste tartışma başlatma amacı da güdülebilir (YASADER, 2011: 131-132). Bu açıdan bakıldığında, özellikle 2002 yılından itibaren tek bir siyasi partinin meclisin çoğunluğunu oluşturduğu ve tek başına hükümet kurduğu bir bağlamda, soru ve araştırma önermelerinin muhalefet partilerinin mecliste hükümetten bağımsız biçimde gündem oluşturmasının önemli yolları olduğu düşünülebilir.

Bir sonraki bölümde detaylı olarak aktarılacağı üzere, her ne kadar LGBT hakları hareketi 1990'lı yıllarda kamusal görünürlük kazanmaya başlamış olsa da, LGBT hakları hareketi temsilcilerinin ilk meclis görüşmesi 2004 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla LGBT hakları hareketinin meclis tartışmalarına etkisini bu dönüm noktasından itibaren görebilmenin mümkün olacağını tahmin etmiştik. Yaptığımız soru ve araştırma önergesi taraması da bu tahminimizi doğruladı. Taramayı TBMM'nin internet sitesinde önermeler bölümünde yer alan arama motoruna anahtar kelimeler⁶ yazarak gerçekleştirdik. Bu tarama sonucunda ulaşılan ilk soru önergesi 2008 yılında verilmiştir. Önermeleri taramak üzere kullanılan TBMM'nin internet sitesindeki arama önerge içinde geçen kelimeler üzerinden tarama yapılmasına izin vermemekte ve yalnızca önerge başlığında arama yapmaktadır. Bu nedenle arama motorunda çıkmayan veya uygun anahtar sözcükle bulunamayan önermeleri tarama dışı bırakmamak için Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar Derneği'nin (KAOS-GL) internet sitesinde önerge anahtar sözcüğüyle tekrar taranmış ve çalışmadaki eksiklikler bu yöntemle giderilmiştir. Çalışma dahilinde belirtilen tarih aralıkları içinde toplam 25 soru önergesine ulaşılmıştır. Önerge taramasına ek olarak ilgili önermelerin

⁶ Aramaya konu edilen anahtar kelimeler şöyle: lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, transseksüel, trans, cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, cinsel tercih, LGBT, nefret, Aliye, HIV, homofobi, transfobi.

tarihsel bağlamını örnekleyebilmek ve LGBT haklarının parlamenter siyaset içinde gündeme geldiği anları betimleyebilmek amacıyla yine aynı tarih aralıkları için medya taraması gerçekleştirilmiştir. Bu makalede önergeler öne çıkardıkları konular ve kullandıkları söylem üzerinden değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE LGBT HAKLARI HAREKETİ’NİN TARİHİNDE DÖNÜM NOKTALARI

Türkiye topraklarında LGBT’lerin birbirlerini bulmaları ve bu biraradalıkların ürettiği toplumsallıkların tarihini yazmak sosyal tarihçilerin ilgisini bekleyen bir mesele. LGBT hakları hareketinin tarihini bu hareketi oluşturan öznelerin tanıklıklarından öğrenmek mümkün. Makalenin bu bölümünde hareketin tarihindeki dönüm noktaları üzerinde durulacaktır. Hareketin tarihine ilişkin burada seçilen dönüm noktaları üzerinden yapılan değerlendirme temelde hareketin kamusal alandaki varlığının ortaya çıkışı ve bilinirliği ile parlamenter siyaset üzerindeki etkisinin artışına ilişkin bir değerlendirme olarak okunabilir. Farklı yaklaşımlardan yapılacak değerlendirmeler bizim burada seçtiğimiz dönüm noktalarını merkeze almayabilir veya bu anlatıya yeni dönüm noktaları ekleyebilirdi.

LGBT hakları hareketi içinde yer alan aktivistlerin tanıklıklardan biri eşcinsellerin bir araya gelmeleri ve birlikte kendi var oluşlarına ilişkin söz üretmeye başlamalarının dönemi olarak 1980’li yılların ikinci yarısını işaret etmektedir (Erol, 2011: 434). 1980’li yılların sonundaki LGBT’lerin bir araya gelme deneyimleri, bugün LGBT hakları hareketi olarak tarif ettiğimiz birlikteliğin 1990’larda görünürlük kazanmasını beraberinde getirmiştir. Ülkemizde eşcinsel ve transların LGBT hakları hareketi olarak tarif edilebilecek⁷ ilk bir araya gelişleri İstanbul’da Lambdaistanbul ve Ankara’da ise KAOS-GL çevresinde gerçekleşmiştir. Hareketin ilk dönemi olarak adlandırılabilir olan 1990’lı yıllarda hareket medyada öne çıkan homofobik ve transfobik tutuma karşı olarak alternatif bir kimlik inşa sürecini oluşturmuştur (Partog, 2012: 170). Lambdaistanbul’un ‘Ne Yanlış ne de Yalnızız!’ sloganı ile özetlenebilecek bu süreç LGBT’ler açısından hem bir araya gelerek kendi içlerindeki duvarları yıktıkları hem de bir arada kamusal görünürlüğü talep ettikleri toplumsal bir ‘-“açılma” süreci olarak okunabilir. Bir yandan İstanbul Beyoğlu’nda Lambdaistanbul’un öncülüğünde 1993 yılında gerçekleştirilen ilk LGBT Onur Yürüyüşü, diğer yandan ise 1994 yılında çıkmaya başlayan KAOS-GL dergisi eşcinsel ve trans bireyler için olduğu kadar Türkiye toplumu için de yeni ve alternatif bir toplumsal yaşamın müjdecileri olmuşlardır.

⁷ Daha önce de belirtildiği üzere LGBT hakları hareketi son yıllarda özellikle Lambdaistanbul ve Hevî LGBT Oluşumu’nun çalışmalarıyla interseks varoluşlara ilişkin farkındalık kazanmış ve genel kullanımda hareket kendisini LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks) hareketi olarak tarif etmeye başlamıştır.

Sosyolog Pınar Selek'in tarihsel olarak LGBT'lerin akademik çalışmalarda yer bulmaya başlaması açısından önemli bir eşik ifade eden "Maskeler, Süvariler, Gacılar, Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı" çalışmasında anlattığı üzere (Selek, 2011), 1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat Toplantısı öncesinde trans kadın seks işçilerinin yaşadığı Ülker Sokak'ta emniyet güçleri, sokağa dışarıdan gelen aşırı sağ gruplar ve rant amacı güden ev sahiplerinin ortaklığında şiddete maruz bırakılmışlar ve sokaktan uzaklaştırılmışlardır. Bu dönemde LGBT hakları hareketinin örgütlülüğünün sınırlı olması ve bu örgütlülüğün diğer toplumsal hareketler ve siyasi partiler ile bağının zayıf olmasının da etkisiyle, Ülker Sokak'ta trans kadınların maruz kaldığı şiddet ve ayrımcılık kamusal görünürlüğü olan etkin bir muhalif bir karşı çıkışa konu olamamıştır.

2000'li yıllarla beraber hareketin homofobik ve transfobik bir toplumsal yapıda kendiyi barışık ve eşitlik talebini dile getirecek bir kitleyi oluşturduğu görülmektedir. Bu kitlenin militarizme, emek sömürsüne ve cinsiyetçiliğe karşı konumlanması ve bu çerçevede diğer toplumsal hareketlerle yakın işbirliği içerisinde olması hareketin kamusal görünürlüğünü de arttırmıştır. Bu süreçte harekete önemli katkıları bulunan aktivistlerin siyasi partilerle ilişkilenebilmesinin, LGBT'lerin siyasi partilerin çatısı altında örgütlenmeye başlamasının ve bir diğer deyişle LGBT'lerin siyasi temsil iddiasının ortaya çıkışının tarihi başka bir çalışmada ele alınmıştır (Yalçın ve Yılmaz, 2013). Bu makalede LGBT hakları hareketi ile aktivistlerinin siyasi partiler ve örgütlenmeler ile ilişkilenebilmesine değil, hareketin meclis merkezli siyaset üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır.

LGBT hareketinin bileşenleri 2000'li yılların ortasında henüz resmî dernek statüsü dahi almamışken yasal süreçleri ayrımcılığın yasaklanması ve eşcinseller ile transların eşit yurttaşlığı talepleri ile etkilemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmeye başladılar. 2000'li yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinin ivme kazanması da bu çalışmaları olumlu yönde destekleyen bir siyasî konjonktür oluşturdu. Bu çerçevede LGBT hareketi ile milletvekilleri arasındaki ilk etkileşimin 2004 yılında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) değiştirilmesi tartışmaları sürecinde gerçekleştiği görülmektedir. Başka bir deyişle, LGBT aktivistleri için TBMM'nin kapıları ilk kez 2004 yılında açılmıştır. Lambdaistanbul ve KAOS-GL aktivistleri TCK'nin ayrımcılığa ilişkin maddesine 'cinsel yönelim temelli ayrımcılığın' eklenmesi ve TCK'de eşcinseller ile translara yönelik ayrımcılığa temel oluşturan kavramların temizlenmesi talepleriyle TCK Alt Komisyonu üyeleri ile görüşmek üzere TBMM'yi ziyaret etmişlerdir. Komisyon üyesi dönemin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Niğde Milletvekili Orhan Eraslan LGBT aktivistlerinin taleplerini dinlemiştir. Ziyaretin sonucunda TCK Alt Komisyonu üyesi Doç. Dr. Adem Sözüer tasarıya 'cinsel

yönelim temelli ayrımcılığın’ yasaklanmasını sağlayacak bir madde eklenmesini istemiş, ancak dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek tasarıda mevcut olan cinsiyet ile cinsel yönelimin de kapsandığını savunmuştur. Tartışmanın sonucunda cinsel yönelim kavramı tasarıya eklenmemiştir (Erol, http://www.radikal.com.tr/radikal2/tck_ve_cinsel_yonelim-871758, erişim tarihi: 04/11/2014). Bu temas LGBT hakları hareketi ile meclis merkezli siyaset arasındaki ilk önemli temastır.

Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinin ivme kazanması 2004 yılında Dernekler Kanunu’nun değiştirilmesi ile dernekleşmenin önündeki engellerin azalmasını sağlamıştı. Bu süreç genel anlamda Türkiye’de sivil toplum alanının genişlemesine yol açarken, aynı zamanda eşcinsellerin ve transların da derneklerde örgütlenmesini olanaklı kılmıştı. Bu çerçevede ilk olarak 2005 yılında KAOS-GL resmi dernek statüsü aldı. KAOS-GL ile başlayan süreç, Lambdaistanbul’un 2006 yılında dernekleşmesiyle sürdü. Ancak Lambdaistanbul’un dernekleşmesi İstanbul Valiliği tarafından derneğin hukuka, ahlaka ve Türk aile yapısına aykırı olduğu iddiasıyla derneğin feshi istemiyle mahkemeye taşındı. Lambdaistanbul’un kapatılma davası toplamda iki yıl sürdü. Derneğin kapatılmasına karşı ifade ve örgütlenme özgürlüğü mücadelesi yürüten dönemin LGBT aktivistleri Türkiye’deki insan hakları aktivistleri ve özellikle AB ülkelerinin siyasi temsilcileri ile yakın işbirliği halinde ses getiren bir kampanya yürüttüler. Beyoğlu 3. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin haksız fesih kararı, 2008 yılında Yargıtay tarafından bozuldu. Bu karar Türkiye’de LGBT’lerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kabul görmesi açısından tarihî bir dönemeç oluşturdu. Kararın önemine ek olarak Lambdaistanbul’un kapatılma davası sürecinde LGBT hakları aktivistlerinin siyasi partiler, meclis merkezli siyaset ve uluslararası temsilciler ile ortak çalışma yetisi kazanmasının da hareketin tarihi açısından önemli bir dönüm noktası oluşturduğu iddia edilebilir.

Bir yandan Lambdaistanbul’un kapatılma davası gündemi sürerken, 2006 yılında 10 sene önce Ülker Sokak’ta transların karşılaştığı linç girişiminin benzeri bu sefer Ankara Eryaman’da gerçekleşmişti (KAOS-GL, <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=113>, erişim tarihi: 04/11/2014). ‘Eryaman olayları’ olarak bilinen trans kadınlara yönelik bu saldırılardan sonra Ankara’da yaşayan trans kadınlar AB Türkiye Temsilciliği’ne dilekçe vermişler ve Türkiye hükümeti ile ilişki kurulmasını, sorunların devam etmesi ve çözülmemesi durumundaysa AB ülkelerine iltica etmenin yolunun kendilerine açılmasını talep etmişlerdir (KAOS-GL, <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=142>, erişim tarihi: 02/11/2014).

Aynı yıl İstanbul’da ise Şişli Emniyet Müdürlüğü ‘Travestilerle Mücadele Timi’ kurmuştu (Cihan Haber Ajansı, <http://www.cihan.com.tr/news/Sisli-Ilce-Emniyet-Mudurlugu-Travestilerle-MucadeleTimi-kurarak-operasyonlara->

basladi_5176-CHLTUyNTE3Ni8x, erişim tarihi: 02/11/2014). 2006 yılında Maltepe bölgesinde seks işçiliği yapan trans kadınlara yönelik 50 kişilik grup eylem yapmıştı ve (KAOS-GL, <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=257>, erişim tarihi: 03/11/2014) gelen jandarma mahalleliyi sakinleştirerek olayların büyümesini engellemeye çalışmıştı.

Son olarak yine aynı yıl Bursa Valiliği'nin Gökkuşuğu Derneği'ni ahlaka uygun bulmaması nedeniyle derneğin kapatılması için savcılığa suç duyurusunda bulunması sonucunda, derneğin çağrısıyla LGBT aktivistlerinin kentte yürüyüş yapılması için Bursa'ya gitmişlerdi. Bursasporlu Esnaflar Derneği'nin çağrısıyla toplanan 500 kişilik Bursaspor taraftar grubu ise yürüyüşe engel olmuştu. Açık bir linç girişimi olarak değerlendirilebilecek bu olayların sonucunda, şehir dışından gelen aktivistler otobüslerle şehirden gitmek zorunda kalmışlardı (Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4880861_p.asp, erişim tarihi: 04/11/2014). LGBT aktivistleri dernek başkanı Fevzinur Dünder'ı 'halkı kin ve düşmanlığa sevk etmek' suçlamasıyla savcılığa şikayet etmişler, ancak Dünder beraat etmişti (Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11352007.asp>, erişim tarihi: 04/11/2014).

Hareketin tarihinde bir diğer önemli dönüm noktası ise 2010 yılında dönemin Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf'ın bir ulusal gazeteye verdiği söyleşide "eşcinseller yok demiyoruz, bu vaka var, tedavi edilmeliler" (Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/14031207.asp>, erişim tarihi: 05/11/2014) sözleri ile gerçekleşti. Kavaf'ın homofobik açıklamalarına insan hakları savunucularından tepki yağmış ve Kavaf istifaya çağırılmıştı (Sendika.org, <http://www.sendika.org/2010/03/escinsellik-hastalik-tedavi-edilmeli-diyen-bakan-kavafa-tepki-yagdi/>, erişim tarihi: 08/11/2014). Kavaf'ın eşcinselliği hastalık olarak gördüğünü açıklamasına karşın Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD) "Eşcinsellik ile ilgili yanlış, hak ihlallerini ve ayrımcılığı körükleyebilecek ifadelerden, bilgi kirliliğinden ve toplumda oluşan olumsuz yargılardan dolayı endişeliyiz. Bu durum yazılı basından elde edilen bir ifadeye dayandığından Sayın Bakan'ı olası yanlış anlamalara yol açmaması için bilimsel veriler ışığında yeni bir açıklama yapmaya ve bu yanlışlığı düzeltmeye davet ediyoruz" ifadeleriyle Bakan'ı yalanlamıştı (Türkiye Psikiyatri Derneği, <http://www.psikiyatri.org.tr/presses.aspx?press=283&type=24>, erişim tarihi: 08/11/2014).

Kavaf'ın bakan düzeyinde homofobik açıklamalar yapması o güne kadar LGBT hakları hareketi ile meclis merkezli siyaset arasında kurulan bağların da harekete geçirilmesi için önemli bir fırsat doğurmuştu. Bu çerçevede Bakanın sözlerine muhalefet partilerinden tepki yağmıştı. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Eş Başkanı Gülten Kışanak ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İstanbul Milletvekili Çetin Soysal Bakan Kavaf'ın "ayrımcılık yaparak halkı kin ve

düşmanlığa teşvik ettiği” konusunda hem fikir olmuşlardı (BİANET, <http://www.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/120511-bdpli-kisanak-ve-chpli-soysal-ayrimci-bakan-kavaf-istifa-etsin>, erişim tarihi: 08/11/2014). Kavaf’ın 2010 yılındaki bu sözlerine karşı muhalefet partilerinin tepkisine ek olarak Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri temsilcileri düzeyinde Bakan’ın açıklamalarına yönelik kınama mesajları yayınlanmıştı. Kavaf’ın homofobik açıklamaları o sene gerçekleşen LGBT Onur Yürüyüşü’ne katılımı da arttırmıştı.

Bu süreçte ülkenin uluslararası imajını koruma amacı taşımış olma ihtimali olsa dahi iktidar partisi temsilcilerinin Kavaf’ın açıklamalarına katılmadıklarını belirtmek durumunda hissetmeleri önemlidir. Örneğin, dönemin AB Başmüzakereci Egemen Bağış Kavaf’ın bu düşüncelerini benimsemediğini ve hükümetin her türlü ayrımcılığa karşı olduğunu belirtmiştir (Radikal, http://www.radikal.com.tr/politika/kavafin_escinsel_potu_sinirlari_asti-987378, Erişim tarihi: 08/11/2014). Son olarak Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) milletvekili Nursuna Memecan da Kavaf’ın açıklamalarını ifade etmiş ve bu sözlerin eşcinselleri hedef gösterdiğini belirtmiştir (BİANET, <http://www.bianet.org/kadin/toplumsal-cinsiyet/120664-kavaf-in-sozlerine-akp-lilerden-tepki-escinsellere-saygili-olmalyiz>, erişim tarihi: 08/11/2014).

LGBT hakları hareketinin güçlenmesinde ve toplumsal meşruiyetinin artmasında en önemli katkılardan birini 2008 yılında örgütlenen çocukları LGBT olan ebeveynlerden oluşan LGBT Aileleri İstanbul Grubu (LİSTAG) sağladı. LİSTAG aktivistlerinin Can Candan ile birlikte oluşturdukları ve 2013 yılında gösterime giren “Benim Çocuğum” belgeseli LGBT haklarını Türkiye toplumunun geniş kesimlerine hitap edebilecek biçimde aktaracak yeni bir dil oluşturdu ve bu dili yaygınlaştırdı.

Hareketin tarihinde yakın dönemde yaşanan dönüm noktalarından birini ise 2011 yılında başlayan yeni anayasa süreci oluşturdu. Her ne kadar LGBT hakları hareketinin ve LGBT hakları aktivistlerinin siyasi partilerle ilişkisinin tarihi 1980’li yıllara dek uzansa da (Yalçın ve Yılmaz, 2013: 86-88), yeni anayasa süreci LGBT hakları hareketi ile Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) dışındaki muhalefet partileri arasındaki ilişkilerin sıkılaştığı bir dönemi beraberinde getirdi. Hareketin Anayasa’nın “kanun önünde eşitlik” maddesine cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin eklenmesine yönelik ortak talebi, başta SPoD olmak üzere çok sayıda LGBT derneği, oluşumu ve bağımsız LGBT hakları aktivisti tarafından bu süreçte etkin bir biçimde milletvekilleri ve kamuoyu ile paylaşıldı. BDP ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) grupları LGBT hakları hareketinin anayasal tanınma taleplerine Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nda aktif olarak destek verdiler. CHP ve BDP’nin desteği ile beraber AK Parti ile MHP milletvekillerinin bu taleplere cepheden karşı çıkışı, özellikle

Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun mecliste grubu bulunan siyasi partiler arasında uzlaşmayı gerektiren yapısının sayesinde, LGBT hakları hareketinin anayasal taleplerini meclisteki yeni anayasa tartışmalarının merkezine oturttu.

Hareketin tarihindeki son dönüm noktalarından birinin 2013 yılının Mayıs sonunda başlayan ve Haziran ayı boyunca süren Gezi protestoları sürecinde hareketin kazandığı toplumsal görünürlük olduğu söylenebilir. İstanbul'da LGBT hakları aktivistleri ve protestolara katılan henüz dernek ve oluşumlarla ilişkilennemiş LGBT'lerle birlikte LGBT Blok'u oluşturduklar. Türkiye'nin birçok ilinde de LGBT'ler gökkuşağı bayraklarıyla protestolara katıldılar. Böylece LGBT bireyler kuşkusuz Türkiye tarihinin en görkemli protesto hareketlerinden biri olan Gezi protestolarının en önemli siyasi bileşenlerinden biri haline geldiler. Gezi protestolarının ardından LGBT'ler daha önce örgütlenmelerin bulunduğu İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Eskişehir dışında illerde de örgütlenmeye başladılar.

Hareket meclis kompozisyonunda LGBT hakları karşıtı siyaset güden ve tek başına iktidar olan AK Parti'nin ağırlığının bulunması dolayısıyla yasal düzeyde kazanım elde edemese de, en azından taleplerine sahip çıkan siyasi partilerin güçlü oldukları yerel yönetimler düzeyinde taleplerine cevap bulabileceği fikriyle yerel seçimlere özel önem atfetti (Yalçın ve Yılmaz, 2013: 88-90). Gezi protestolarının sönümlenmesinin hemen ardından gelen yerel seçim sürecinde hareket hem Gezi protestoları süresince kazandığı görünürlük hem de BDP ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve CHP ile anayasa sürecinden getirdiği yakın ilişkiler sayesinde siyasi etkinliğini önemli ölçüde arttırdı. Bu dönemde LGBT hakları hareketi hem oluşturduğu taleplerini belediye başkan adaylarına aktardı ve onlardan SPoD'un hazırladığı LGBT Dostu Belediyecilik Protokolü'nü imzalayarak söz vermelerini istedi, hem de ilk kez onu aşkın açık kimlikli LGBT hakları aktivisti tümü siyasî yelpazenin solunda olmak üzere farklı siyasi partilerden belediye meclis üyesi aday gösterildiler. Bu çerçevede yerel seçim sürecinde LGBT hakları hareketinin hem adayların LGBT hakları taleplerinin sahiplenmeleri hem de LGBT'lerin açık kimlikleriyle temsil pozisyonlarına gelmeleri hedefiyle çok yönlü bir siyaset izlediği söylenebilir.

Hareketin yirmi yılı aşkın tarihindeki temel dönüm noktaları böyleyken, meclis tartışmalarında LGBT hakları meselesinin ne ölçüde, hangi dille ve hangi sıklıkla gündem olabildiğine bakmak hareketin gelişiminin meclis tartışmalarına yansımalarının olup olmadığını görmek açısından önemli bir işlev görebilir.

3. SORU VE ARAŞTIRMA ÖNERGELERİ ÜZERİNDEN MECLİSTE LGBT HAKLARI GÜNDEMİNİN OLUŞUMU VE HAREKETİN ETKİSİ

Bir önceki bölümde tespit edildiği üzere Türkiye'de LGBT hakları hareketinin tarihsel gelişimi ışığında yasal düzeyde ayrımcılık karşıtı ve eşitlik yanlısı değişiklik talebiyle siyaset üretmeye başladığı dönem, AK Parti'nin 2002 yılında başlayan ve günümüze dek süren tek parti iktidarı dönemine rastladı. Dolayısıyla bu çalışmanın merkezini oluşturan LGBT'lere ilişkin verilen tüm soru ve araştırma önermeleri muhalefette yer alan siyasi partilerin milletvekilleri tarafından AK Parti hükümetlerinin temsilcilerine yöneltilen önermelerden oluşmaktadır.

Bu önerge metinleri farklı yazım süreçlerinin ürünleridirler. Önergeler arasında milletvekillerinin kendileri tarafından ya da danışmanları tarafından hazırlanmış metinler olduğu gibi, milletvekilleri ve/veya danışmanlarının LGBT hakları aktivistleri ile ortaklaşa bir çalışma sonucunda oluşturdukları metinler de bulunmaktadır. Fakat LGBT hakları aktivistlerinin doğrudan yazım sürecine katkılarının bulunmadığı önermelerde dahi LGBT'lerin öz örgütlenmeleri ve LGBT hakları alanında çalışan diğer derneklerin (Örn. Ceza İnfaz Sistemi'nde Sivil Toplum Derneği ve Uluslararası Af Örgütü) raporlarına dayanarak temellendirilen sorulara yer verildiği görülmektedir. Buradan hareketle, LGBT hakları hareketinin meclis merkezli tartışmalarda LGBT hakları gündemini oluşturmasının farklı yollarla olabildiği iddia edilebilir. Bu yollar arasında hareketin ortak eylem çerçevesinin yani sorun tanımlamasının, tanımladığı soruna ilişkin ürettiği söylemin ve bu sorunu siyasileştirme biçiminin kilit bir rol üstlendiği söylenebilir.

LGBT'ler bu dönemden önce de meclisin gündemine farklı biçimlerde girmiş ve tartışmalara konu olmuş olabilirler. Örneğin TBMM'de gençlik üzerine yapılmış bir çalışmanın açtığı yoldan (Yurttagüler, 2014), meclis tutanakları üzerinden yapılabilecek böylesi bir çalışma mecliste LGBT'lere yönelik iktidar kaynaklı söylemin tarihine ışık tutabilir. Bu makalede yalnızca LGBT hakları yaklaşımını temel alan ve hareketin gelişimine paralel olarak meclis gündemine taşınan tartışmalar incelemeye tabi tutulmaktadır. Yine bir diğer çalışma mecliste iktidar kaynaklı söylem ile LGBT hakları hareketinin ortak eylem çerçevesinin yaygınlaşması ile oluşan söylem arasındaki çatışmaları da inceleyebilir.

İncelenen dönemde toplam 25 adet soru ve araştırma önergesi verildiği görülmektedir. İlk önerge 2008 yılında dönemin Demokratik Toplum Partisi (DTP) milletvekili Sabahat Tuncel tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. 2008 yılından 2014 yılına dek meclise sunulan LGBT haklarını merkezine alan önermelerin sayısında artış yaşanmıştır. Çalışmanın kapsamadığı

2015 yılının başında da LGBT hakları hareketinin ortak eylem çerçevesini esas alan çok sayıda soru önergesi verilmeye ve mecliste LGBT hakları tartışılmaya devam etmiştir. Çalışma kapsamındaki yıllar içerisinde 2014 yılı LGBT haklarını merkeze alan en yüksek sayıda önergenin meclise sunulduğu yıl olmuştur. Milliyetçi Hareket Partisi milletvekili Yeniçeri tarafından verilen tek bir soru önergesi dışında, meclise sunulan soru ve araştırma önergelerinin tümü Kürt hareketinin siyasi partilerinin⁸ ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin milletvekilleri tarafından verilmiştir. 25 önergenin 14'ü Kürt hareketinin siyasi partileri olan DTP, BDP ve son olarak HDP milletvekilleri tarafından meclise sunulmuşken, 9'unu ise Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri meclise sunmuştur.

Taramanın sonucunda hükümet temsilcilerinin toplam 25 önergeden yalnızca 11 tanesini cevaplandığı ortaya çıkmaktadır. Tüm önergelerin veriliş tarihine göre dizilmiş kapsamlı bir listesi makalenin sonunda ek bölümünde sunulmaktadır. LGBT'lere ilişkin verilen soru ve araştırma önergelerinin yarısından çoğunun cevapsız bırakılmış olması AK Parti hükümetlerinin LGBT'lerin sorunlarına ilişkin kayıtsızlığının kanıtı olarak değerlendirilebilir.

İlk önerge 2008 yılında Sebahat Tuncel tarafından Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin'in cevaplama isteği ile verilmiştir (Tuncel, 2008). Tuncel önergesinde Şahin'e, lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin çalışma ve barınma hakkına kavuşması, kendilerine yaşamın her alanında kendini var edebilmelerinin önünü açacak yasal güvenceler getirilmesi konusunda hükümetin bir çalışmasının olup olmadığını sorar. 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak LGBT Onur Yürüyüşü'nün gerçekleştiği düşünülürse, ilk önergenin 2008 yılında verilmiş olması hareketin tarihsel gelişimi açısından hareketin gündeminin meclise yansımaları için geç kalınmış bile sayılabilir. Fakat önergenin Lambdaistanbul'un kapatılma davasına karşı yürütülen eşcinsel ve transların ifade ve örgütlenme özgürlüğü kampanyası sürecinde meclise sunulmuş olması tesadüf değildir. Tuncel'in o dönemde derneğin kapatılmasına karşı LGBT aktivistleri ile dayanışması, kendisinin meclis içerisinde de LGBT'lerin sorunlarını gündeme taşımasını beraberinde getirmiştir. LGBT'lere ilişkin hak temelli bir yaklaşımla meclis tarihinin ilk önergesinde imzası bulunan Sebahat Tuncel vekilliği süresince LGBT haklarını merkezine alan çok sayıda önerge vermiş olması açısından mecliste LGBT hakları gündeminin oluşması açısından kilit bir siyasi figürdür.

⁸ Burada Kürt hareketinin siyasi partileri ile Demokratik Toplum Partisi, Barış ve Demokrasi Partisi ve Halkların Demokratik Partisi kastedilmektedir. Fakat 2012 yılında kurulan Halkların Demokratik Partisi'nin diğer iki siyasi partiden farklı bir iddia ve örgütlenme pratiğinin sonucu olarak ortaya çıkmış olduğunu hatırlatmak isteriz. HDP Kürt hareketine ek olarak içinde Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi gibi siyasi partilerin ve KAOS-GL, İstanbul LGBT ve Hevî LGBTİ gibi LGBTİ hakları dernek ve oluşumlarının da yer aldığı Halkların Demokratik Kongresi bileşenleri tarafından yürütülen bir siyasi parti yapılanmasına sahiptir. Bu açıdan HDP burada değerlendirilen DTP ve BDP'den farklıdır.

Tuncel’den sonra 2009 yılında Akın Birdal LGBT bireylerin durumuna ilişkin ikinci soru önergesini TBMM Başkanlığı’na sunmuştur (Birdal, 2009). Önerge bir yandan LGBT bireylerin farklı alanlarındaki sorunlarına ilişkin sorular yöneltirken, diğer yandan cinsel yönelimi sebebiyle askerlikten muaf tutulan hakem Halil İbrahim Dinçdağ’ın hakemlikten uzaklaştırması gündemine ilişkin bir içerik taşır. Bu çerçevede önerenin bireysel bir hikaye üzerinden medyada oluşan LGBT’lere yönelik ayrımcılık gündemi ve bu ayrımcı uygulamalara LGBT hakları hareketinin tepkisinin kendisi de bir insan hakları savunucusu olan Birdal tarafından meclis gündemine sokulması olarak okunabilir.

Dönemin Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın 2010 yılında eşcinselliğin hastalık olduğuna yönelik homofobik açıklamasının yarattığı atmosfer LGBT hakları tartışmasının meclis gündemine taşınmasını beraberinde getirmiştir. LGBT hakları hareketinin Kavaf’ı açıklamaları nedeniyle protesto ettiği ve harekete ülke içinden ve dışından destek geldiği dönemde, bu konuya ilişkin ilk önerge dönemin BDP Milletvekili Sebahat Tuncel’den gelmiştir (Tuncel, 2010a). Tuncel açıklamasında bakanın sözlerine psikiyatri ve psikoloji çevrelerinden, hak temelli çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerinden ve LGBT hakları derneklerinden tepkiler geldiğini belirtmiştir. Bu önergede ilk defa lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel bireyleri niteleyen ve hareketin o dönemde kullandığı ‘LGBTT’ kısaltması yer bulmuştur. Önergede LGBT hakları derneklerinin kampanyalaştırdığı nefret cinayeti davasının mağduru Ahmet Yıldız’ın isminin geçmesi LGBT hakları hareketinin kendi gündemini meclis gündemine Tuncel’in önergesi yoluyla taşıyabildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tuncel’in ardından dönemin CHP Milletvekili ve 2009 yılında LGBT Onur Yürüyüşü’ne de katılan Mehmet Seviğen de bu gündemi meclise taşımış ve Bakan’ın homofobik açıklamaları ile ilgili önerge vermiştir (Seviğen, 2010). Seviğen’in önergesinde de yine LGBT hakları hareketinin Bakan’ın açıklamalarına yönelik eleştirileri etraflıca yer almıştır. Seviğen tarafından henüz LGBT haklarına karşı çıkan açıklamaları bulunan Deniz Baykal’ın genel başkanlığı döneminde verilen soru önergesi Cumhuriyet Halk Partisi’nin de mecliste LGBT haklarının gündem haline gelmesine katkı sunmaya başlamasını simgelemesi açısından da tarihi önemdedir.

Dönemin BDP Milletvekili Sebahat Tuncel aynı yıl içinde LGBT’leri kapsayan üçüncü önergesini vermiştir (Tuncel, 2010b). Önergede kişilerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini hedef alan nefret cinayetlerine dikkat çekilmekte LGBT hakları hareketinin gündeminde ilk sıralarında olan TCK’da bulunan ayrımcılık yasağını düzenleyen 122. maddeye ‘cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği’ ibarelerinin eklenmesinin gereğinin altı çizilmektedir.

2011 yılında CHP Milletvekili Aylin Nazlıaka Uluslararası Af Örgütü'nün LGBT bireylerin hak ihlallerine ilişkin yayınladığı raporu esas alan bir soru önergesini TBMM Başkanlığı'na sunmuştur (Nazlıaka, 2011). Önergede Nazlıaka diğer başlıkların yanı sıra TBMM içinde KAOS-GL ve Lambdaİstanbul'un sitelerine erişimin engellenmesinin gerekçesini ve Aliye Kavaf'tan sonra göreve getirilen Fatma Şahin'e Kavaf'ın eşcinsellikle ilgili yaklaşımını sormuştur. Nazlıaka'nın bu önergesi CHP'de 2010 yılında gerçekleşen genel başkan değişimi ve 2011 genel seçimleri sonrasında değişen CHP kadrolarının LGBT hakları gündemini meclise sıkça taşıyacağına ilk işaretini oluşturmuştur.

2012 yılında CHP Milletvekili Melda Onur kolluk kuvvetlerinin performans sisteminde trans kadınlara yönelik ayrımcılığın kurumsallaştırıldığına ve hatta ödüllendirildiğine ilişkin medyada başlayan tartışmayı esas alan bir soru önergesini TBMM Başkanlığı'na sunmuştur (Onur, 2012). Önergede Hüseyin Çapkin'in İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne gelmesiyle emniyet personeline uygulanan bonus sisteminin trans kadınların haksız olarak cezalandırılmasına yol açıp açmadığı sorusuna yer verilmektedir. Bu soru önergesinin özellikle Pembe Hayat LGBT Dayanışma Derneği tarafından trans kadınların 'Kabahatler Kanunu' kapsamında haksız cezalara maruz bırakıldıkları yönünde hak ihlalleri raporlarının oluşturduğu gündemin bir yansıması olduğu iddia edilebilir.

2012 yılında Sebahat Tuncel ise cinsel yönelimi sebebiyle askerlikten muaf tutulmak isteyen kişilerin maruz kaldığı baskı ve onur kırıcı uygulamalara ilişkin bir önerge vermiştir (Tuncel, 2012a). Bu önergede TSK'dan 'çürük raporu' talep eden kişilerin sayısı da sorulmuştur. Tuncel, TSK'nın cinsel yönelimin farklı olması ve 'askerliğe elverişli değildir' raporu alınabilmesi için bireyin cinsel ilişkiye girdiği anda çekilmiş fotoğraf ve videolarını isteyip istemediğini de sormuştur.

Sebahat Tuncel aynı yıl bir başka soru önergesi sunmuştur (Tuncel, 2012b). Bu önerge, Avcılar Meis Sitesi'nde oturan trans kadınlara yönelik yapılan saldırıları temel almaktadır. O dönemde trans kadınlara yönelik saldırılar ve yaşadıkları yeri terk etmelerine yönelik müdahaleler hem medyada yer almış hem de LGBT hakları aktivistleri tarafından bu saldırı ve müdahaleler protesto edilmiştir. SPoD ise avukatları aracılığı ile yaşananları mahkemeye taşımıştır. Dolayısıyla geçmişte Ülker Sokak ve Eryaman'da yaşanan linç girişimleri meclis gündemine yansımazken, bu dönemde LGBT hakları hareketinin güçlenmesine paralel olarak Tuncel'in Avcılar Meis Sitesi'nde yaşananları meclis gündemine taşıdığı görülmektedir.

2012 senesinin son soru önergesi de yine BDP Milletvekili Sebahat Tuncel tarafından meclise sunulmuştur. (Tuncel, 2012c). Önergenin kapsamı nefret saikiyle işlenen suçlara ilişkin bir kayıtın tutulup tutulmadığı ve kayıtların kamuoyu ile paylaşılıp paylaşılmadığına dairdir. Tuncel bu önergede, 2006 yılından bu yana insan hakları örgütlerinin yaptığı çalışmaları temel alarak nefret suçlarının; etnik köken, inanç, farklı cinsel yönelim ve cinsel kimliğe sahip olmadan kaynaklandığını belirtmektedir.

2013 yılında CHP milletvekili Binnaz Toprak, toplam 59 CHP milletvekilinin imzasıyla LGBT'lerin sorunlarının tespiti, nedenlerinin araştırılması ve çözümü için TBMM Başkanlığına araştırma önergesi vermiştir (Toprak vd., 2013). Bu önerge gerek mecliste geçici süreli bir araştırma komisyonu kurulmasını hedeflemesi ile gerekse çok sayıda milletvekilinin imzasını bulundurması açısından tarihî niteliktedir. Önergede LGBT'lerin yurttaş olmalarına rağmen sorunlarının herhangi bir siyasi karşılık bulmaması ve temel hak ve özgürlüklerinin kullanılması için kendilerine hukuki güvence sağlanmaması kapsamlı biçimde eleştirilmektedir. Milletvekili Toprak bu araştırma önergesinden sonra yine aynı yıl içinde LGBT'lerin farklı alanlardaki mağduriyetlerinin giderilmesine dair soru önergesi verecektir (Toprak, 2013).

2013'ün LGBT'leri kapsayan ilk soru önergesi ise CHP milletvekili Melda Onur tarafından verilmiştir (Onur, 2013). Melda Onur'un, Adalet Bakanı Sadullah Ergin'e yönelttiği soru önergesi Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin (CİSST) 2012 yılında yapmış olduğu 'Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar Araştırması'ndan çıkan bulguları temel almaktadır. Araştırma LGBT mahpusların sorunlarını da tespit etmektedir. Önergede cezaevlerinde bulunan LGBT'lerin ortak alanlardan ve sosyal faaliyetlerden yararlanamamaları, kendilerine açık cezaevi haklarının kullanılmadığı, kendilerine özgü ihtiyaçlarının karşılanmadığını belirtilmektedir. CİSST'in yaptığı araştırmanın verileriyle oluşturulan bir diğer soru önergesini de CHP milletvekili Veli Ağbaba vermiştir (Ağbaba, 2013). Melda Onur'un LGBT mahpuslar için sorduğu soruların özetini Ağbaba önergesinin ilk sorusunda sormuş ve LGBT mahpusların sorunlarını yeniden gündeme getirmiştir.

2013 yılı içinde verilen soru önergelerin bir diğerini ise HDP milletvekili Sebahat Tuncel'in ailesi tarafından eşcinsel olduğu iddiasıyla kaçırılan ve özgürlüğünden alıkonulan Umut Göktuğ Söyler'in durumu ile ilgili TBMM Başkanlığı'na sunduğu önerge oluşturmaktadır (Tuncel, 2013). Umut Göktuğ Söyler'in eşcinsel olduğu ailesi tarafından öğrenilmesinden sonra Ankara'ya taşındığı ve ailesinden tehdit almaya başladığı bilinmektedir. Söyler emniyete öldürmeye teşebbüs ve silahlı tehdit suçlarından şikayetçi olmuş ve şikayetinin sonucunda 6 ay süreyle koruma altına alınması karar verilmiştir. Tuncel soru

önergesinde olayda polisin görevinin yerine getirip getirmediğini ve şüphelilerle ilgili bir işlem başlatılıp başlatılmadığını sormaktadır.

2013 yılında DTP, BDP, HDP ve CHP milletvekillerinin verdiği önergelere bu kez bir MHP milletvekilinin verdiği önerge de eklenir. MHP'den LGBT haklarına ilişkin bilinen ilk ve tek önergeyi Özcan Yeniçeri vermiştir (Yeniçeri, 2013). Önergede cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya LGBT ifadeleri yer almamaktadır, ancak önergenin içeriği cinsiyet geçiş sürecine ilişkindir. Önergede yılda yaklaşık 120-130 hastanın cinsiyet değiştirmek amacıyla Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Cinsel Kimlik Konseyi'ne başvurduğu haberine yer verilmiş ve İçişleri Bakanı'na cinsiyet geçiş sürecini tamamlayan kişilerin toplam sayısı sorulmuştur. Önergenin verilmiş amacı bilinmemektedir. MHP milletvekilleri ile LGBT hakları hareketi temsilcileri arasında tekil görüşmeler gerçekleşmiş olsa da, MHP ve hareket arasında düzenli bir diyalog bulunmaması ve partinin Anayasa Uzlaşma Komisyonu'ndaki LGBT hakları karşıtı tavrı göz önünde bulundurulduğunda, bu önerge ile hareket arasında doğrudan bir bağlantı olmadığı varsayılabilir. Önerge, LGBT hakları hareketinin gündemine de yansımamıştır.

2013 yılında bir diğer soru önergesini BDP milletvekili Ayla Akat Ata yine cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini hedef alan nefret söylemi ile cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli nefret cinayetlerine karşı yasa koyucu tarafından hukuki ve kamu tarafından fiili önlemler alınmaması üzerine vermiştir (Akat Ata, 2013). Ata trans bireylere yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın işlevsiz olduğunu ve trans bireylerin insan haklarının ihlallerine ilişkin hiçbir açıklama yapmamasını endişe verici bulduğunu belirtmektedir. Ata, milletvekillerine yönelik bir gösterimi de yapılan LİSTAG ve Can Candan'ın ortak yapımı 'Benim Çocuğum' belgeseline de gönderme yaparak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın LGBT'lerin ailelerinin karşılaştıkları sorunları azaltmak için destek sunup sunmadığını sormuştur. Ata'yı takiben BDP milletvekili Nursel Aydoğan 2013 yılında translara yönelik yaygın olan nefret söyleminden transların fiziki ve psikolojik olarak etkilenmesini önlemek için çalışma yapıp yapılmadığını sorduğu bir soru önergesi vermiştir (Aydoğan, 2013).

2013 yılı içinde sunulan son soru önergesi CHP milletvekili Binnaz Toprak tarafından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yöneltmiştir (Toprak, 2013). Toprak önergede cinsel yönelim ile cinsiyet kimliği ibarelerinin Bakanlar Kurulu'nda neden bütün ilgili yasa tasarılarından çıkarıldığını ve hükümetin LGBT'lerin uğradıkları mağduriyetin giderilmesine dair eylem planı olup olmadığını sormaktadır.

2014 yılında verilen önergelerde tekil LGBT bireylerin hak ihlallerine ve cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği temelli nefret söylemi üreten tekil

açıklamalara doğrudan göndermeler yapılarak soru önermeleri hazırlandığı görülmektedir. Soru önermelerinin içeriklerindeki bu derinleşme ve LGBT hakları hareketinin gündemiyle eşgüdüm, hareket ile meclis gündemi arasındaki ilişkinin sıkılaştığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Örneğin, 2014 yılında BDP milletvekili Nursel Aydoğan TRT 1’de yayımlanan bir dizinin yönetmeninin LGBT hakları hareketinin tepkisini çeken “Eşcinselleri sevmem, irrite olurum” söylemini örnek vererek Radyo, Televizyon ve Üst Kurulu’nun (RTÜK) nefret söylemine ilişkin denetim mekanizmasının olup olmadığını sormuştur (Aydoğan, 2014). 2014 yılında CHP milletvekili Nurettin Demir’in verdiği soru önergesinde İstanbul’da görev yapan polis memurunun ‘cinsel yönelimi’ gerekçe gösterilerek işine son verilmesi konu edinilmiştir (Demir, 2014). Yine 2014 yılında HDP milletvekili Pervin Buldan 17 yaşındaki trans erkek Okyanus’un hayatına son vermesi üzerine bir soru önergesi vermiştir (Buldan, 2014). Okyanus’un intiharı LGBT hakları hareketi camiasında büyük üzüntü yaratmış ve hareketin bileşenleri intiharın cinsiyet kimliği nedeniyle uğradığı baskı nedeniyle gerçekleştiği dolayısıyla politik nitelikte olduğunu vurgulamıştı.

LGBT hakları hareketinin bileşenlerinin gerçekleştirdiği bilimsel çalışmaların sonuçları da yine soru önermelerinin temelini oluşturmuştur. 2014 yılında CHP milletvekili Mahmut Tanal, Trans Dayanışma Merkezi Derneği’nin (T-DER) cinsiyet geçiş sürecinde trans bireylerin yaşadıkları sorunlara ilişkin yaptığı araştırmanın sonuçlarına dayanan bir soru önergesi vermiştir (Tanal, 2014). Tanal Sağlık Bakanı Müezzinoğlu’na yönelttiği ilgili soru önergesinde cinsiyet geçiş operasyonları yapacak yetkinliğe sahip kaç adet doktor bulunduğunu, devlet hastanelerinde cinsiyet geçiş operasyonlarının başarı oranını ve bu alanda uzmanlaşmış doktor sayısının artması için bakanlığın yaptığı çalışmaları sormaktadır.

Aynı yıl CHP milletvekili Melda Onur nefret suçu tanımına cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin eklenmemiş olmasına dikkat çeken bir soru önergesi vermiştir (Onur, 2014). Ulaşılan son iki soru önergesini HDP milletvekili Demir Çelik LGBT bireylerin haklarının korunmasına ve transfobi ve homofobi temelli nefret suçlarının engellenmesine yönelik çalışmalara ilişkin olarak vermiştir (Çelik, 2014a; Çelik, 2014b).

4. SONUÇ

LGBT hakları günümüzde giderek uluslararası insan hakları hukukunun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen, Birleşmiş Milletler düzeyindeki insan hakları sözleşmelerinin devletler üzerindeki bağlayıcılık gücünün tartışmalı olması nedeniyle, LGBT haklarının ulusal mevzuat kapsamına alınması LGBT’lerin haklarının hayata geçirilmesi için kilit

önemdedir. Türkiye her ne kadar LGBT varoluşları suç kategorisine dahil etmemiş bir hukukî geçmişe sahip olsa da, LGBT'ler ciddi hak ihlalleri yaşamakta ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcı tutum ve uygulamalara hem toplumsal hayatta hem de kamu kurumlarının pratiklerinde yaygın biçimde rastlanmaktadır.

Türkiye'de LGBT haklarının ulusal mevzuat kapsamına alınmasına ilişkin siyasi tartışmalar özellikle LGBT hakları hareketinin bileşenlerinin resmi dernek statüsü kazanmasını takiben canlanmıştır. LGBT haklarına ilişkin tartışmanın ana akım siyaset ve medyada yer almaya başlaması hem uluslararası hem de yerel dinamikler ile mümkün olmuştur. Uluslararası dinamiklerin başında her yıl yayınladığı ilerleme raporlarında LGBT hakları ihlallerine ve LGBT'lerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcı uygulamalara dikkat çeken Avrupa Birliği gelmektedir. Temel yerel dinamik ise 1990'lı yıllardan itibaren hak mücadelesi yürüten LGBT hakları hareketidir. Hareket 2000'li yılların ortalarından itibaren ise kamusal görünürlüğü ile örgütlülüğünü arttırmış ve uluslararası insan hakları çerçevesine de güçlü göndermeler yapan ortak eylem çerçevesi oluşturmuştur. Bu makalede LGBT hakları hareketinin ana akım siyaset içinde LGBT haklarına ilişkin tartışmanın başlamasına etkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde LGBT hakları gündeminin ortaya çıkışı ve gelişimi bağlamında değerlendirilmiştir.

TBMM'de LGBT haklarına ilişkin soru ve araştırma önergelerinin başlangıcı 2008 yılında gerçekleşmiştir. Bu yılın Lambdaistanbul'a açılan kapatma davasına karşı LGBT hakları hareketinin verdiği ifade ve örgütlenme özgürlüğü mücadelesinin başarıya ulaştığı yıl olması önemli bir tarihsel dönüm noktasına işaret etmektedir. 2008 yılından bu yana LGBT hakları hareketinin örgütlenme ve savunuculuk kapasitesinin artışı sonucu verilen önergelerin sayısında ve LGBT haklarına ilişkin önerge veren milletvekillerinin çeşitliliğinde ciddi bir artış yaşanmıştır. LGBT hakları hareketinin ürettiği söylem milletvekilleri tarafından meclise sunulan soru ve araştırma önergelerine temel oluşturmuştur. Önergelere yansıyan LGBT hakları hareketinin söylemi, nadiren de olsa önergelere cevap veren hükümet temsilcilerinin söylemine de yansımıştır.

2008 ile 2014 yılları arasında muhalefet partilerinin milletvekilleri tarafından verilen ve çoğunlukla LGBT hakları hareketinin gündemini ve söylemini meclise taşıyan toplam 25 soru ve araştırma önergesinin 14'ü hükümet temsilcileri tarafından yanıtlanmıştır. Bu yanıtlarda öne çıkan yaklaşım mevcut yasaların LGBT'leri ayrımcılığa karşı koruduğu ve LGBT'lerin kanun önünde eşit oldukları yönündedir. Hükümet temsilcileri LGBT'lere yönelik ayrımcılık olmadığı yönünde açıklamaları esas alan yanıtlar vermişlerdir. Aynı zamanda yanıtların tümünde LGBT'lere yönelik herhangi bir resmî kayıt tutulmadığının altı çizilmektedir. Hükümet temsilcilerinin soru önergelerinde verdikleri yanıtlarda LGBT haklarına ilişkin temel kavramların doğru kullanılmayabildiği

ya da birbirine karıştırılabildiği görülmektedir (örn. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin birbirine karıştırılması).

Meclisin mevcut siyasi kompozisyonunun sonucu olarak tek başına iktidar konumunda bulunan AK Parti’nin LGBT haklarının ulusal mevzuata dahil edilmesine karşı tutumu mecliste oluşan LGBT hakları gündeminin henüz olumlu yasal bir değişikliğe dönüşmesine izin vermemiştir. Bu nedenle yasal değişikliklerin gerçekleştirilmesine ilişkin LGBT hakları hareketinin karşılaştığı engeller toplumsal hareketlere siyasî fırsatlar yaklaşımı çerçevesinde açıklanabilir. Başka bir deyişle, Türkiye’nin mevcut siyasi sisteminde mecliste çoğunluğu bulunan bir tek parti iktidarında muhalefet partilerinin milletvekillerinin verdiği soru ve araştırma önergelerinin mecliste gündem oluşturmak ve mümkün olursa hükümet kanadının ilgili konularda görüş bildirmesini dışında bir gücü bulunmamaktadır. Gerçekten de 2008 yılından 2014’e kadar önergelere verilen cevaplarda hükümet temsilcilerinin gönderme yaptıkları anayasa ve yasa maddelerinde değişim yaşanmamış, milletvekilleri tarafından yöneltilen kapsamlı sorular genellikle karşılıksız bırakılmıştır.

Her ne kadar yukarıda sayılan nedenler dolayısıyla LGBT hakları Türkiye hukukunun henüz parçası olamamışsa da, bu çalışma LGBT hakları hareketinin tarihsel gelişimine paralel olarak TBMM’de LGBT hakları gündeminin doğduğuna ve bu gündemin giderek derinlik kazanmaya başladığını göstermektedir. Türkiye LGBT hakları hareketinin gelişimine paralel olarak söylemini meclise taşıyabilmesi LGBT’lerin sorunlarının bir “yurttaşlık sorunu” olarak çerçevelenmesi açısından kilit önemde bir başarı olarak değerlendirilebilir. Çalışmada gösterildiği üzere 2008’den 2014 yılının sonuna dek önergelerin sayısında artış görülmüş, önergelerin içerikleri zenginleşmiş ve önerge sahibi milletvekilleri çeşitlenmiştir. Özellikle 2014 yılındaki önergeler incelendiğinde, önergelerin genel sorunlara işaret etmenin yanı sıra LGBT hakları hareketi tarafından gündeme taşınan bireysel ayrımcılık hikayelerini ve hareketin bileşeni kurumlar tarafından üretilen verileri de sıklıkla içermeye başladığı görülmektedir. Tüm bu göstergeler LGBT hakları hareketinin örgütlülüğünün, kamusal görünürlüğünün ve savunuculuk kapasitesinin gelişimine paralel olarak daha önce TBMM gündemine yansımayan LGBT’lerin sorunlarının, yine hareketin ürettiği ve yaygınlaştırdığı insan hakları temelli söylemle TBMM gündemine taşınmasını sağladığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

AĞBABA, V. (2013), Cezaevlerindeki engelli, LGBT, yaşlı ve yabancı uyruklu mahkumların sorularına ilişkin 11 Ekim 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 33830).

ATA AKAT, A. (2013), Transseksüellere yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin 12 Mart 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 29270).

AYDOĞAN, N. (2013), Trans bireylerin kimlik bilgilerinin toplanmasına ve trans bireylere yönelik nefret söyleminin engellenmesine ilişkin 11 Ekim 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 32862).

AYDOĞAN, N. (2014), Medyada yer alan nefret söylemlerine ve alınması gereken önlemlere ilişkin 06 Şubat 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 39192).

BAŞARAN, Y. T. (2014), "Korkulardan gökkuşuğuna doğru," Birikim, 308, ss. 17-23.

BENFORD, R. D. ve SNOW, D. A. (2000) "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment," Annual Review of Sociology, 26, ss. 611-639.

BİANET (2010a), <http://www.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/120511-bdpli-kisanak-ve-chpli-soysal-ayrimci-bakan-kavaf-istifa-etsin>, (08.11.2014).

BİANET (2010b), <http://www.bianet.org/kadin/toplumsal-cinsiyet/120664-kavaf-in-sozlerine-akp-lilerden-tepki-escinsellere-saygili-olmalyiz>, (08.11.2014).

BİRDAL, A. (2009), Cinsiyetçilik kaynaklı saldırı ve ayrımcılığa ilişkin 15 Mayıs 2009 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 8182).

BULDAN, P. (2014), LGBT bireylere yönelik nefret suçlarına ilişkin 7 Temmuz 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 47976).

CALVO, K. ve TRUJILLO, G. (2011), "Fighting for love rights: Claims and strategies of the LGBT movement in Spain," Sexualities, 14, 5, ss. 562-579.

CİHAN HABER AJANSI (2006), http://www.cihan.com.tr/news/Sisli-Ilce-Emniyet-Mudurlugu-Travestilerle-Mucadele-Timi-kurarak-operasyonlara-basladi-_5176-CHLTUyNTE3Ni8x, (02/11/2014).

ÇELİK, D. (2014a), LGBT bireylerin haklarının korunmasına ilişkin 5 Kasım 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 55022).

ÇELİK, D. (2014b), Homofobi ve transfobi temelli nefret suçlarına ilişkin 5 Kasım 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 55148).

DEMİR, N. (2014), Cinsel tercihi sebebiyle görevine son verilen bir kamu görevlisine ilişkin 26 Haziran 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 47204).

EROL, A. (2004), http://www.radikal.com.tr/radikal2/tck_ve_cinsel_yonelim-871758, (04.11.2014).

EROL, A. (2011), Eşcinsel kurtuluş hareketinin Türkiye seyri, Cogito, 65-66, ss. 431-463.

HÜRRİYET (2006), http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4880861_p.asp, (04.11.2014).

HÜRRİYET (2009), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11352007.asp>, (04.11.2014).

HÜRRİYET (2010), <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/14031207.asp>, (05.11.2014).

KAOS-GL (2006a), <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=113>, (04.11.2014).

KAOS-GL (2006b), <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=142>, (02.11.2014).

KAOS-GL (2006c), <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=257>, (03.11.2014).

LENNERHED, L. (2004), "The Pursuit of Pleasure: Sexliberalism in Sweden in the 1960's", International Institute of Social History in the Netherlands, ss.116-121.

NAZLIAKA, A. (2011), Farklı cinsel yönelimlere sahip bireylere uygulanan ayrımcılığa ilişkin 13 Ekim 2011 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 93).

ONUR, M. (2013), Farklı cinsel yönelimi olan mahkumların sorunlarına ilişkin 4 Mart 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 19177).

ONUR, M. (2012), Önleyici hizmetler büro amirlikleri puan cetveli uygulaması iddiasına ilişkin, 13 Şubat 2012 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 4219).

ONUR, M. (2014), LGBT bireylere yönelik nefret suçlarına ve alınan önlemlere ilişkin 21 Ekim 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 54101).

PARTOG, E. (2012), "Queer Teorisi Bağlamında Türkiye LGBTT Mücadelesinin Siyasi Çizgisi", Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice (ed.), Cinsellik

Muamması, Türkiye’de Queer Kültür ve Muhalefet, İstanbul: Metis Yayınları, ss 162-185.

RADİKAL (2010), http://www.radikal.com.tr/politika/kavafin_escinsel_potu_sinirlari_asti-987378, (08.11.2014).

SELEK, P. (2011), Maskeler, Süvariler, Gacılar-Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı, Ankara: Ayizi Kitap.

SENDİKA.ORG (2010), <http://www.sendika.org/2010/03/escinsellik-hastalik-tedavi-edilmeli-diyen-bakan-kavafa-tepki-yagdi/>, (08.11.2014).

SEVİGEN, M. (2010), Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın eşcinsellerle ilgili açıklamasına ilişkin 02 Nisan 2010 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 13693).

SPOD (2012), <http://www.spod.org.tr/turkce/spodun-takip-ettigi-lgbtlerin-hak-ihlallerine-yonelik-davalar>, (05.11.2014).

TANAL, M. (2014), Cinsiyet değiştirmeye yönelik cerrahi operasyonlara ilişkin 23 Temmuz 2014 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 47546).

THE ECONOMIST (2014), The Gay Divide, 11-17 Ekim.

TOPRAK, B. (2013), Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin sorunlarının tespiti, nedenleri ve çözüm önerileri konusunda 12 Şubat 2013 tarihli Meclis Araştırması açılması önergesi.

TOPRAK, B. (2013), LGBT bireylerin uğradığı mağduriyete ilişkin 17 Aralık 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 35999).

TUNCEL, S. (2008), Cinsel tercihinden dolayı ayrımcılığa uğrayanlara yönelik çalışmalara ilişkin 16 Nisan 2008 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 3103).

TUNCEL, S. (2010a), Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın bazı ifadelerine ilişkin 25 Mart 2010 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 13475).

TUNCEL, S. (2010b), Eşcinsellere yönelik şiddet olaylarına ilişkin 16 Nisan 2010 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 13706).

TUNCEL, S. (2012a), Zorunlu askerlik hizmetlerine ilişkin 3 Mayıs 2012 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 7088).

TUNCEL, S. (2012b), İstanbul Avcılar ilçesinde gerçekleştirilen bir eyleme ilişkin 10 Ekim 2012 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 11472).

TUNCEL, S. (2012c), Nefret suçlarının önlenmesine yönelik çalışmalara ilişkin 23 Ekim 2012 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 11884).

TUNCEL, S. (2013), Koruma altındaki bir vatandaşın akrabaları tarafından kaçırıldığı iddiasına ilişkin 12 Mart 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 19792).

TÜRKİYE PSİKIYATRİ DERNEĞİ (2010), <http://www.psikiyatri.org.tr/presses.aspx?press=283&type=24>, (08.11.2014).

YALÇIN, S. ve YILMAZ, V. (2013), “Gezi protestolarından yerel seçimlere LGBTİ hakları hareketi ve yerel siyaset,” İktisat Dergisi, 525, ss. 84-94.

YASAMA DERNEĞİ (YASADER) (2011), Sivil Toplum için Yasama Sürecine Katılım El Kitabı, Ankara: Yasama Derneği Yayınları.

YENİÇERİ, Ö. (2013), 2002-2013 yılları arasında cinsiyet değiştiren vatandaşlarla ilgili verilere ilişkin 26 Temmuz 2013 tarihli soru önergesi, (Esas Numarası: 7 / 27631).

YOUNG, R.M. ve MEYER, I.H. (2005), “The Trouble With “MSM” and “WSW”: Erasure of the Sexual-Minority Person in Public Health Discourse,” American Journal of Public Health, 95, 7, ss.1144-1149.

YURTTAGÜLER, L. (2014), Meclisin Gençlik Söylemi (1930-1990), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

TABLO-LGBT HAKLARINA İLİŞKİN VERİLEN SORU VE ARAŞTIRMA ÖNERGELERİNİN LİSTESİ (TARİH SIRASINA GÖRE)

Verildiği Tarih	Milletvekilinin İsmi	Parti	Önergenin Muhatabı	Önergeye Cevap Veren	Önergenin İçeriği
16.4.2008	Sebahat Tuncel	DTP	Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin	Mehmet Ali Şahin	Ayrımcılık
15.5.2009	Akın Birdal	DTP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Sadullah Ergin	Eşcinsel hakem davası
25.3.2010	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Bakan Kavaf'ın açıklamaları
2.4.2010	Mehmet Sevigen	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Bakan Kavaf'ın açıklamaları
6.4.2010	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Translara yönelik nefret cinayetleri
13.9.2011	Aylin Nazlıaka	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Fatma Şahin	Ayrımcılık, LGBT'lere yönelik nefret cinayetleri, TBMM'de LGBT demeklerinin web sitelerine erişimin kısıtlanması, Bakan Kavaf'ın açıklamaları
13.2.2012	Melda Onur	CHP	İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin	Hüseyin Avni Mutlu	Kabahatler Kanunu'nun translara ayrımcılık yapacak biçimde uygulanması
3.5.2012	Sebahat Tuncel	BDP	Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz	İsmet Yılmaz	Vicdani ret ve eşcinsellerin askerlikten muaf tutulma sürecindeki sorunlar
10.10.2012	Sebahat Tuncel	BDP	İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin	İdris Naim Şahin	Avcılar Meis Sitesi'nde translara yönelik baskılar, translara yönelik cinayetleri
23.10.2012	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Sadullah Ergin	LGBT'lere yönelik nefret suçları
1.3.2013	Melda Onur	CHP	Adalet Bakanı Sadullah Ergin	Sadullah Ergin	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
12.3.2013	Sebahat Tuncel	BDP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Muammer Güler	Eşcinsel gencin ailesi tarafından kaçırılması
26.6.2013	Özcan Yeniçeri	MHP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Muammer Güler	2002-2013 yılları arası cinsiyet değiştiren vatandaşlar
30.7.2013	Ayla Akat Ata	BDP	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin	Cevapsız	LGBT'lere yönelik nefret suçları ve cinayetleri
11.10.2013	Nursel Aydoğan	BDP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Efkan Ala	Transların kimlik bilgilerinin alınması
5.11.2013	Veli Ağbaba	CHP	Adalet Bakanı Sadullah Ergin	Bekir Bozdağ	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
16.12.2013	Binnaz Toprak	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	LGBT bireylerin uğradıkları mağduriyet
6.2.2014	Nursel Aydoğan	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Bülent Arınç	LGBT'lere yönelik nefret söylemi
19.2.2014	Veli Ağbaba	CHP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Bekir Bozdağ	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
26.6.2014	Nurettin Demir	CHP	İçişleri Bakanı Efkan Ala	Cevapsız	Eşcinsel polis memurunun işten atılması
10.7.2014	Pervin Buldan	HDP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Cevapsız	Trans erkek Okyanus'un intiharı
22.7.2014	Mahmut Talan	CHP	Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu	Cevapsız	Transseksüel yapıda yurttaşların sayısı
20.10.2014	Melda Onur	CHP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Cevapsız	LGBT'lere yönelik nefret saldırıları ve nefret cinayetleri
5.11.2014	Demir Çelik	HDP	İçişleri Bakanı Efkan Ala	Cevapsız	Homofobi ve transfobi temelli nefret suçları
5.11.2014	Demir Çelik	HDP	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Aysenur İslam	Cevapsız	LGBT kişilerin savunulmasına yönelik somut adım